

Martin Hauberg-Lund Laugesen

Den antropocæne tidsalders metafysik

OM DEN SPEKULATIVE REALISMES KRITISKE POTENTIALE

INDLEDNING

Filosofi har i det mindste siden G.W.F. Hegel (1770-1831) drejet sig om at sætte samtiden på begreb ved at indfange det almene, som er dømt til at bo i det partikulæres æstetiske mangfoldighed. Filosofi har derfor i de seneste par århundreder været defineret ved bestræbelsen på at begrebsliggøre netop den historiske periodes tidstypiske træk, som den filosofiske tænker og skribent selv har befundet sig i og derfor har måttet både tænke ud fra og skrive ind i. Ifølge Hegel selv lader denne opfattelse af filosofiens væsen sig udtrykke på bl.a. følgende måde: "For det, det drejer sig om, er i det temporales og forbigåendes illusion at erkende den substans, der er immanent, samt det evige, der er nærværende." (Hegel 2007:25)

En af vor tids mest interessante og efterhånden veletablerede bevægelser indenfor filosofien bærer navnet 'spekulativ realisme' (SR), og bør betragtes i overensstemmelse med Hegels udlægning af filosofiens væsen. SR bestræber sig nemlig på at tilvejebringe nye kategorier, dvs. orienteringsmåder og fokuspunkter, der muliggør fremstillingen af mere tilstrækkelige forestillinger om den tids virkelighed, som det efterhånden er kommet til at stå klart, at vi har befundet os i siden år ca. 1800. Navnet på denne epoke er 'Antropocæn', hvilket er den geologisk tekniske betegnelse for, at det er menneskets ('antropos') tid, Jorden nu befinder sig i. Navnet stammer fra stratigrafien, dvs. studiet af Jordens geologiske lagdeling, og er i løbet af de seneste år blevet forsøgt videnskabeligt underbygget og motiveret som officiel betegnelse af en forskergruppe under ledelse af prof. Jan Zalasiewicz. SR fortjener at blive forstået og omtalt som 'den antropocæne tidsalders metafysik', da bevægelsen er vokset frem på baggrund af en række af de samme

erfaringer og betragtninger, som har affødt behovet for at benævne Jordens geologiske tilstand med netop betegnelsen Antropocæn. Heriblandt det nyligt opståede behov for at revitalisere og yderligere begrunde særligt realistiske opfattelser af og tilgange til vores, menneskenes, teoretiske erkendelse og praktiske engagement såvel som det, vores erkendelse og engagement nu engang beskæftiger sig med.

I denne artikel vil jeg særligt fokusere på den del af den spekulative realisme, som benævner sig selv 'objektorienteret ontologi' (OOO). OOO udgør det for indeværende mest veldefinerede og udbredte positive projekt på den anden side af den rent negative kritik, som grundlæggende kendetegner SR. Graham Harman (1968-) er navnet på OOO's indstifter, og det vil derfor særligt være hans filosofiske arbejder og følgerne af disse for forståelsen af vores samtid, jeg vil introducere til. Også Timothy Mortons (1968-) arbejde med at anvende OOO i en økofilosofisk kontekst vil blive inddraget i artiklens afsluttende perspektiverende betragtninger. Lad mig imidlertid begynde med at introducere den franske filosof Quentin Meillassoux (1967-), hvis værk *After Finitude* fra 2006 på mange måder kan siges at have leveret den afgørende terminologi, som SR-filosofferne siden har taget til sig og orienteret sig efter.

OM SPEKULATIV REALISME OG KONTINGENSENS NØDVENDIGHED

Første gang betegnelsen 'spekulativ realisme' optrådte som officiel betegnelse for en ny filosofisk bevægelse var i 2007, da SR's fire oprindelige tænkere Ray Brassier, Iain Hamilton Grant, Quentin Meillassoux og Graham Harman talte og diskuterede ved en endagsworkshop ved Goldsmith's College, University of London. 'Speculative Realism' var navnet på workshoppen, og på den oprindelige plakate stod følgende forklaring at læse:

Speculative realism is not a doctrine but the umbrella term for a variety of research programmes committed to upholding the autonomy of reality, whether in the name of transcendental physicalism, object-oriented philosophy, or abstract materialism, against the depredations of anthropocentrism.

Det var således fra starten klart, at SR ikke var navnet på en bestemt filosofisk position med et positivt og veldefineret indhold. Der var snarere tale om, at SR var en, netop, samlende betegnelse for en hel mangfoldighed af forskellige filosofiske måder at gøre op med den såkaldte 'korrelationisme' på. Begrebet 'korrelationisme' blev introduceret, væsensbestemt samt udsat for logisk rigid og immanent kritik af Meillassoux allerede i 2006. Meillassoux hidtil vægtigste bidrag til SR-litteraturen er bogen *After Finitude*, hvori han som nævnt både indfører og kritiserer korrelationismen for at være det på mange måder problematiske væsen, som kommer symptomatisk til udtryk i de på workshopplakaten omtalte 'depredations of anthropocentrism'. Indledningsvist bestemmer han korrelationisme på følgende måde:

[T]he central notion of modern philosophy since Kant seems to be that of correlation. By 'correlation' we mean the idea according to which we only ever have access to the correlation between thinking and being, and never to either term considered apart from the other. We

will henceforth call correlationism any current of thought which maintains the unsurpassable character of the correlation so defined. (Meillassoux 2009:5)

Korrelationismen var således den forhindring, som de spekulative realister var enige om skulle overkommes. Hvordan dette mere præcist skulle finde sted var de imidlertid allerede fra starten af ganske uenige om. Inden vi tager Harmans tænkning under behandling vil jeg derfor i grove træk fremstille Meillassoux's forsøg på at overskride korrelationismen, da det - uenighederne til trods - bl.a. er hans kritiske arbejde, der har banet vejen for Harmans udvikling af OOO.

Meillassoux's filosofiske arbejder handler i høj grad om at gøre op med korrelationismen og muliggøre erkendelsesmæssige livtag med det, han omtaler som 'det store udenfor'. Han mener nemlig, at vi i nyere tid - mere præcist siden Immanuel Kants (1724-1804) indvarsling af den kritiske transcendentalfilosofi - har mistet både forestillingen om og intimiteten med 'det absolutte'. Det er nu netop vores forhold til dette - dvs. vores forhold til det, som ikke står til forhandling, og som har at være, hvad det er, uanset, hvordan vi har det med det - som Meillassoux er ude på at genrejse vores interesse for og følelse af berettigelse ved at beskæftige os med (Meillassoux 2009:7).

Meillassoux's filosofiske demonstration af det, han omtaler som 'kontingensens nødvendighed' tager form af en serie af deduktive skridt, som jeg ikke i fuldt omfang kan yde retfærdighed i en blot introducerende artikel som denne. Jeg vil imidlertid redegøre for nogle af de væsentlige logiske manøvrer, så i det mindste konturen af Meillassoux's filosofiske tankegang kommer til at stå klart. (For mere detaljerede udlægninger af Meillassoux's nærmest skolastiske argumentation vil jeg anbefale Harmans monografi *Quentin Meillassoux: Philosophy in the making* fra 2011 samt Peter Hallwards artikel *Anything is Possible: A reading Quentin Meillassoux's After Finitude* ligeledes fra 2011.)

Meillassoux leverer i *After Finitude*, hvad man kunne kalde for en 'immanent kritik' af korrelationismen. Dette betyder i praksis, at han søger filosofisk at gøre op med korrelationismen ved at gennemtænke dens implicite logiske fordringer. Han forsøger, så at sige, at tage konsekvensen af korrelationismen i en sådan udstrækning, at konsekvenserne viser sig at gendrive deres eget ophav, nemlig korrelationismen selv. Denne gennemtænkning tager sit afsæt i den simple betragtning, at korrelationismen i udgangspunktet må afvise forestillingen om, at der skulle kunne findes et bestemt objekt, hvorom det gælder, at det med absolut nødvendighed *må* eksistere. Dette da korrelationismen, som allerede anført, hævder, at objekter kun kan være, hvad de er og erkendes som de er fra et bestemt subjektivt ståsted, dvs. relativt til tænkningen af dem. Korrelationismen er således ontologisk relativistisk indstillet, og kan derfor ikke acceptere forestillingen om, at der skulle kunne findes et objekt, som har at eksistere med absolut nødvendighed (Meillassoux 2009:33-34).

Meillassoux bestemmer 'spekulation' som enhver form for tænkning, der søger at erkende og begrebsliggøre det absolutte. (Meillassoux 2009:34) Skal korrelationismen således

beskæftige sig med det absolutte må det absolutte nødvendigvis tage form af noget ikke-objektivt eksisterende. Eller, som Meillassoux selv formulerer det: "[W]e must uncover an absolute necessity that does not reinstate any form of absolutely necessary entity." (Meillassoux 2009:34) Den tankebevægelse, som leder Meillassoux frem til den absolutte nødvendighed, som *After Finitude* ender med at fremstille, består i alt væsentligt i det følgende: Ved at korrelationismen insisterer på at skelne mellem virkeligheden, sådan som denne er 'i sig selv', og den måde, hvorpå virkeligheden er 'for os', insisterer korrelationismen implicit på det absolutte forhold, at alting altid kunne være anderledes end det rent faktisk forholder sig. Prisen for at opretholde forestillingen om menneskets erkendelsesmæssige endelighed forstået som behovet for at skelne mellem virkeligheden sådan som denne er 'i sig selv' og sådan som denne er 'for os', er altså 'kontingensens nødvendighed'. I og med dens forsøg på at 'de-absolutisere' ethvert nødvendigt objekt, tilskriver korrelationismen selve kontingensens status af absolut nødvendighed. Meillassoux selv formulerer den spekulative indsigt, som følger af at drage de logiske konsekvenser af korrelationismens præmisser og påstande således: Det er umuligt, at det utænkelige skulle være umuligt (Meillassoux 2009:41).

Foto: Riccardo Fissore, UnSplash

Man kan i forlængelse af ovenstående udlægning af Meillassoux's filosofiske ræsonnement hævde, at hans spekulative beretning er en fortælling om på den ene side menneskets epistemologisk betragtet overdrevne selvbeholdning og på den anden side virkelighedens efterfølgende ontologiske frikendelse i form af den filosofisk godtgjorte indstiftelse af kontingensens absolutte nødvendighed. Det er som benævnelse på dette sidste forhold, at han introducerer begrebet 'hyperkaos' (Harman 2011b:162-165), og jeg vil slutte min indføring i Meillassoux's bidrag til den spekulative realisme med at citere en central og poetisk veloplagt passage fra *After Finitude*, som meget godt karakteriserer, hvor radikalt Meillassoux tænker kontingensens væsen:

Everything could actually collapse: from trees to stars, from stars to laws, from physical laws to logical laws; and this not by virtue of some superior law whereby everything is destined to perish, but by virtue of the absence of any superior law capable of preserving anything, no matter what, from perishing. (Meillassoux 2009:53)

"OBJEKTER I OBJEKTER I OBJEKTER"

Jeg vil nu gå over til at skitsere, hvordan Harman tænker virkeligheden som i sig selv bestående af objekter. Harman kan i øvrigt med god mening betegnes som den af de fire oprindelige spekulative realister, der har haft bedst held med at udarbejde og popularisere en positiv filosofisk position på den anden side af den negative kritik af korrelationismen. I det korte og lettilgængelige essay *BriefSR/OOO Tutorial* fra 2010 formulerer Harman de to basale kriterier for al OOO således:

1. Individual entities of various different scales (not just tiny quarks and electrons) are the ultimate stuff of the cosmos.
2. These entities are never exhausted by any of their relations or even by their sum of all possible relations. Objects withdraw from relation. (Harman 2013:7)

Objekter (her benævnt 'entiteter') er det, som i sidste instans findes i kosmos, og uanset hvor mange og hvor intense relationer objekter indgår i, udtømmes de aldrig i deres væren. Disse er de to grundlæggende filosofiske principper, som al OOO baserer sig på. Harman vender i sine filosofiske arbejder igen og igen tilbage til den grundlæggende udspændthed mellem 'relationel fremtræden' og 'substantiel tilbagetrækkethed', som alle objekter til enhver tid er. Ved at indgå i relationer med andre objekter, bringes et givet objekt til fremtrædelse. 'Fremtrædelse' skal her forstås i den minimale betydning af 'at blive karikeret', da vi ikke har gode grunde til at tro og hævde, at f.eks. hvidvinens relation til glasset er udtryk for bevidsthedsmæssig og sanselig fremtrædelse. Hvidvinen har ikke nogen 'oplevelse' af at være i glasset, og glasset har tilsvarende ikke nogen 'sansning' af hvidvinens kølighed. Harman er således ikke 'panpsykist', men derimod hvad man kunne kalde for 'pankarikaturist'. Sådan at forstå, at hvor der findes objekter - dvs. overalt - finder karikeringer sted. Hvidvinen karikerer glasset ved kun at fremkalde f.eks. dets rumlige uigennemtrængelighed, og glasset karikerer for sin del hvidvinen ved kun at fremkalde f.eks. dens skvulpen og flyden. Dette forhold ophøjer Harman til et ontologisk principielt forhold, som man kunne benævne som 'den gensidige karikaturers lov'. Alle objekter er udspændt mellem relationel fremtræden og substantiel tilbagetrækkethed, hvorfor alle objekter til enhver tid er beskæftiget med en mangfoldighed af gensidige karikeringer.

Dette leder os frem til at forklare på hvilken måde Harman kan siges at præsentere os for en nyfortolkning og en ontologisk radikaliseret af nogle væsentlige træk ved Kants transcendentalfilosofi. I *Immaterialism* fra 2016 forklarer Harman sit problem med Kants filosofi på følgende måde:

The real problem with Kant is not his introduction of the things-in-themselves, but his notion that they haunt human beings alone, so that the tragic burden of finitude is shouldered by a

single species of object. What Kant failed to note is that since any relation fails to exhaust its relata, every inanimate object is a thing-in-itself for every other as well. (Harman 2016:29 – se også Harman 2011a:6)

Som det fremgår af citatet er Harman sådan set tilfreds med Kants skelnen mellem tingen i sig selv (det transcendentale objekt) og tingen for os (det fænomenale objekt). Harmans utilfredshed består i, at han ikke mener Kant drager den logiske konsekvens af sine egne filosofiske ansatser. Den, nemlig, at den logik, som det menneskelige subjekts fornuftsmæssige, transcendentale betingning af erfaringsobjekterne er udtryk for, også gør sig gældende i forholdet mellem objekter. OOO tilskriver således ikke relationen mellem mennesket (subjekt) og verden (objekt) nogen særlig prioritet, og privilegerer ikke korrelationen mellem subjekt og objekt som særligt værd at beskæftige sig med. (Harman 2016:119) Dette følger af Harmans - og Meillassoux's - kritik af netop korrelationismen, og udgør et af de helt centrale træk ved OOO. Morton gør opmærksom på, at en af de væsentlige udfordringer ved OOO er, at den forsøger at lære os at tænke udelukkende i objekter. Vi er så vant til at tænke 'objekter' relativt til 'subjekter', at det både kan tage tid og være besværligt at vende sig til, at også vi (dvs. menneskene) skal forstås som objekter. (Morton 2011:165) En sådan tilvending til OOO's såkaldt 'flade ontologi' kalder altså på både sproglige og handlingsmæssige nytilegninger.

Lad mig gennemgå et populærkulturelt eksempel for at illustrere de erkendelsesmæssige konsekvenser af Harmans forestilling om alle objekters ontologiske tilbagetrækthed. I Tim Burtons (1958-) bizarre stop motion julefilm *The Nightmare Before Christmas* fra 1993 synger hovedpersonen Jack Skellington på et tidspunkt en sang, som bærer titlen "Jack's Obsession". Jack er besat af julen, og forsøger på forskellige måder at begribe og således teoretisk at udtømme, hvori julen som sådan består. Dette lykkes imidlertid ikke for ham, uanset hvor meget han anstrenger sig. Julen vedbliver at undslippe ham, og Jack synger derfor bl.a. følgende vers i sin videnskabelige klagesang:

There are so many things I cannot grasp
when I think I've got it, and then at last,
through my bony fingers it does slip
like a snowflake in a fiery grip.
[...]
Simple objects, nothing more
but something's hidden through a door.
Though I do not have the key
something's there I cannot see. (Burton 1993)

Burtons iscenesættelse af julens væsentlige udtømmelighed svarer nu som populærkulturelt eksempel meget godt til Harmans ontologiske bestemmelse af objektets altid tilbagetrukne væren. Jack synger, at han ikke har nøglen til den dør, inde bag hvilken, der gemmer sig 'noget', og videre, at han, selvom han ikke kan kigge ind bag døren, postulerer, at der faktisk er noget derinde, som han ikke kan se. Harman karakteriserer den realisme, som OOO indebærer, på følgende måde: "[O]bject oriented realism holds

that reality exists outside the mind and we *cannot* know it. Therefore, we gain access to it only by indirect, allusive, or vicarious means." (Harman 2016:17) Objekter er altså kendetegnet ved en væren som indebærer, at alle objekter principielt modsætter sig enhver udtømmende viden - f.eks. kvantificerende i form af udarbejdelsen af en liste over det pågældende objekts samlede kvaliteter, som nu den Jack Skellington forsøger sig med i *The Nightmare Before Christmas*. Uanset hvad vi ved om et givet fænomen, vil fænomenet (i egenskab af objekt) aldrig udtømmes. Som Harman selv spidsformulerer det: "Objects are sleeping giants holding their forces in reserve, and do not unleash all their energies at once." (Harman 2016:9)

Lad mig afslutte min introducerende behandling af Harmans OOO ved at forklare overskriften: "Objekter i objekter i objekter". I sin anbefalelsesværdige bog *Alien Phenomenology* fra 2012 indfører Ian Bogost i nogle af OOO's centrale filosofiske tanker. Dette gør han bl.a. ved udlægning af følgende beskrivelse af objektet 'containerskib':

The container ship is a unit as much as the cargo holds, the shipping containers, the hydraulic rams, the ballast water, the twist locks, the lashing rods, the crew, their sweaters, and the yarn out of which those garments are knit. The ship erects a boundary in which everything it contains withdraws within it, while those individual units that compose it do so similarly, simultaneously, and at the same fundamental level of existence. (Bogost 2012:22)

Containerskibet er et objekt som så mange andre objekter: Det er udgjort af en kompleks sammensætning af en mangfoldighed af andre objekter, så som lasten, containerne, hydraulisk teknik, ballastvand, låsemekanismer, metalstænger, besætningen og, sågar, deres sweatere. Man kunne åbenlyst fortsætte listen, men benævnelsen af de netop nævnte otte objekter tjener vores formål fint. Pointen er nemlig, at ligesom man kan 'åbne op' for objektet 'containerskib', kan man åbne op for alle otte objekter, som i form af karikaturer deltager i orkestreringen af containerskibets objektive virkelighed. Ikke sådan at forstå, at containerskibet ikke er andet end summen af dets karikerede dele, da dette ville være en ontologisk ukvalificeret reduktion af dets væren. Enhver sådan illegitimt reduktiv manøvre kalder Harman for 'underminering'. (Harman 2011a:8-10) Åbner vi f.eks. op for objektet 'besætningen', finder vi hurtigt, at også det indebærer en mangfoldighed af karikaturer af andre objekter så som mennesker, lønarbejdere, opportunistere, fluefiskere, stressramte, Hanya Yanagihara-fans og gryende kræftpatienter. Men de objekter, der i form af karikaturer deltager i orkestreringen af objektet 'besætningen', er også meget andet og mere end de netop nævnte syv karikaturer. På denne måde kan man potentielt fortsætte i det uendelige, skal vi tage Harmans spekulative tanker for gode varer. Som han selv formulerer det i sit filosofiske hovedværk *The Quadruple Object* fra 2011:

Instead of saying that this regress into constituent objects is indefinite, I would go so far as to call it infinite, in spite of the ban found in Kant's Antinomies on ruling either for or against an infinite regress of pieces. After all, to be real means to have a multitude of qualities, both real and perceived. And given that an object must inherently be a unity, its multitude of qualities can only arise from the plurality of its pieces. Thus there is no object without pieces, and an infinite regress occurs. (Harman 2011a:112-113)

Denne logik er ontologisk, dvs. at den gælder for og kommer til udtryk i alle objekter. Indeni ethvert objekt findes en mangfoldighed af andre objekter, som i deres egen ret rummer endnu en mangfoldighed af objekter og så fremdeles ud i det uendelige. Trods sin hyppige modstand mod væsentlige aspekter af G.W. Leibniz' (1646-1716) filosofiske position, minder dette filosofiske billede en hel del om netop et centralt billede fra Leibniz' poetiske *tour de force* og filosofisk fremragende tekst *Monadologien* fra 1714:

Enhver del af materien kan opfattes som en have fuld af planter, og som en dam fuld af fisk. Men hver stilk på planten, hvert lem på dyret og hver dråbe af dets væsker er selv en sådan have eller en sådan dam. Og selv om den jord og den luft, der findes mellem havens planter, og det vand, der findes mellem dammens fisk, ikke er henholdsvis plante og fisk, så indeholder de dog altid sådanne planter og fisk, men disse er oftest af en sådan finhed, at de ikke kan opfattes af os. (Leibniz 2000:223)

Objekter er altså ikke simple, men sammensatte størrelser, som ikke desto mindre som enheder altid er spændt ud mellem polerne 'relationel fremtræden' og 'substantiel tilbagetrækthed'. De både giver sig i form af karikaturer for andre objekter og skjuler sig i deres private vakuum. Derfor, hævder Harman, kommer vi aldrig til bunds i objekternes selvstændige væren, og det er da heller ikke tilfældigt, at han vælger at alludere til selve universets objektive beskaffenhed ved brug af billedet af et hav uden bund, men med en voldsomt oprørt overflade af objekter med intet andet end tom himmel over sig (Harman 2011a:113).

En mere detaljeret gennemgang af de specifikke måder, hvorpå objekter forholder sig til både sig selv og til hinanden er der ikke plads til her at komme ind på. Jeg vil foreslå, at de som er nysgerrige på at forfølge Harmans filosofiske udlægning af virkeligheden, forstået som en uendelighed af objekter, giver sig i kast med ovenfor omtalte *The Quadruple Object*, da denne bog rummer den til dags dato klareste fremstilling af hans filosofiske position. Lad os nu i stedet bevæge os videre og tage et kig på den antropocæne tidsalders kendetegn, inden jeg til sidst vil forsøge at kvalificere OOO og, mere specifikt, Mortons begreb om 'hyperobjekter' som klare eksempler på, hvorfor SR generelt og OOO mere konkret bør betragtes som den særligt antropocæne tidsalders metafysik.

DEN ANTROPOCÆNE TIDSALDER

Inden jeg rigtig går i gang med at beskrive den antropocæne tidsalders centrale karakteristika er det vigtigt at fremhæve, hvori SR og OOO's relevans for forståelsen af netop Antropocæn består. I den antropocæne tidsalder kommer det for mennesket til at stå klart, at verden på en selvstændig måde gør modstand i og med erfaringen af de både uønskede og utilsigtede konsekvenser, som menneskets egne industrielle indgreb i Jordens systemer allerede på nuværende tidspunkt har vist sig at have. Eksempler på disse konsekvenser er legio, men for blot at give et par eksempler kan man nævne det massive og accelererende tab af biodiversitet, afskovningen af Sydamerika såvel som beskadigelsen af Jordens ozonlag. På denne måde er den antropocæne tidsalder måske den tidsalder, hvor men-

"Industry". Foto: Rabe, Pixabay

nesket klarest erfarer virkelighedens autonomi, og således inviteres til at filosofere over netop verdens selvberørende væren. Og det er netop en sådan filosofi både SR og OOO bestræber sig på at fremstille. Begge er de, som det ovenfor fremgik af den oprindelige konferenceplakat, "committed to upholding the autonomy of reality".

Begrebet om Antropocæn sigter til den geologiske epoke, som kloden Jorden har befundet sig i siden ca. år 1800. Epoken er grundlæggende kendetegnet ved, at mennesket aflejrer sig som et selvstændigt geologisk lag i form af teknologiske og svært nedbrydelige affaldsprodukter som f.eks. computerskærme, bilvrug, freonfyldte køleskabe, mikroplast og radioaktivt støv. Antropocæn markerer således, at det om 100, 1000 og 1000000 år vil være muligt at spore menneskets teknologiske aktivitet på Jorden som en decideret geologisk naturkraft på niveau med pladetektonik, vulkanudbrud og asteroidenedslag. Udover at benævne menneskehedens geologiske aflejring, benævner udtrykket 'Antropocæn' også det bredere forhold, at det som vi i nogen tid har været vant til at kalde for 'naturen' ikke længere giver mening at kalde ved dette navn, da stort set alt lige fra indlandsis, regnskov og savanne til tundra, ørken, bjerg og verdenshav er dybt påvirket af konsekvenserne af menneskehedens historisk hastigt accelererende forbrug af råstoffer såvel som den skødesløse bortsmidelse af materielle goder. Denne accelererende udvikling, som har fundet sted siden år 1800, men som virkelig tog fart med den stort set globale indstiftelse og udbredelse af liberale markedsøkonomier efter 1945 (dvs. efter afslutningen på 2. verdenskrig), benævnes indenfor litteraturen om Antropocæn med udtrykket 'den store acceleration' (Steffen, Crutzen & McNeill 2007). Om baggrunden for at tale om dette fænomen skriver den amerikanske kemiker og klimaforsker Will Steffen sammen med sine medforskere det følgende:

Humanity is already managing the planet, but in an unconnected and haphazard way driven ultimately by individual and group needs and desires. As a result of the innumerable human activities that perturb and transform the global environment, the Earth System is being pushed

beyond its natural operating domain. Many of these global changes are accelerating as the consumption-based Western way of life becomes more widely adopted by a rapidly growing world population. The management challenges to achieve a sustainable future are unprecedented. (Steffen et al. 2015:38)

Den i citatet omtalte accelererende udvikling illustreres og konkretiseres af Steffen et al. (2015) i form af 24 diagrammer, som visualiserer datakortlægningen af den eksponentielle udvikling, som har fundet sted mht. en række afgørende parametre af både socio-økonomisk og jordsystemisk karakter. Blandt de socio-økonomiske parametre finder vi bl.a. verdens befolkningstal, landes BNP, omfanget af brugen af kunstgødning, antallet af store dæmninger og mængden af produceret papir, mens vi blandt de jordsystemiske parametre finder bl.a. udledningen af CO₂ og metangas, forsuren af verdenshavene, mængden af kultiveret landområde og tab af regnskovaerial. Menneskets stærkt tiltagende effekt på Jordens funktionelle systemer afspejles således af grafernes accelererende stigning fra år 1945 og frem

Filosofisk betragtet har Antropocæn flere interessante implikationer. I det mindste to umiddelbare konsekvenser synes at følge af begrebets mening, og disse vil jeg i det følgende forsøge at skitsere. På den ene side indebærer Antropocæn, at menneskets omverden er blevet underordnet menneskets videnskabelige, teknologiske, kulturelle såvel som politiske kontrol og beherskelse med en række både forudsete og uforudsete konsekvenser til følge. På den anden side indebærer Antropocæn, at mennesket selv er blevet indlejret i dets egen livsverden, hvorfor det bliver i stadig mindre grad muligt for mennesket i dets teoretiske såvel som praktiske gøremål at afstemme sine handlinger og tanker efter virkeligheden, sådan som denne måtte være uafhængigt af netop menneskets gøremål og laden. I Antropocæn fremtræder mennesket således i historisk høj grad som et selvrefererende livsvæsen, som får sværere og sværere ved faktisk at bevæge sig ud i verden og møde 'det radikalt andet', dvs. befinde sig i og udforske det som Meillassoux, som allerede anført, har kaldt for 'det store udenfor'. Dette gælder både på et fysisk, biologisk plan, men også på et psykisk, spekulativt plan. Mennesket fremstår i Antropocæn som et berøvet væsen, hvad angår dets muligheder for at gøre sig erfaringer med det fremmede og det hidtil vitterligt ukendte. På den anden side aftegner netop denne antropologisk diminutive tilstand konturen af den krise, som rummer muligheden for en ny realisme, dvs. en forholdsmåde som indebærer menneskets teoretiske såvel som praktiske underkastelse sig den objektive virkeligheds betingelser frem for blot at manipulere virkeligheden ud fra sine egne artsmæssigt såvel som kulturhistorisk specifikke præmisser. For når spørgsmålet kommer til f.eks. hvad vi stiller op overfor den drastisk faldende biodiversitet, den tiltagende forsuren af verdenshavene og indlandsisens smelten, hvad gør vi da? Konfronteret med sådanne presserende spørgsmål og udfordringer kaldes vi til atter at vende blikket udad og anerkende, at det ikke-menneskelige også er virkeligt og videre, at vi gør klogt i at lytte til det, såfremt vi ønsker os at indstille vores teoretiske og praktiske gøremål efter de faktiske forhold, og ikke bare vores egne kulturelle appropriationer af disse. Betingelsen for indsatsmæssig succes er og bliver nu engang, at de objekter, som

befolker vores verden tages med på råd, hvad angår drøftelsen af, hvad der skal gøres for at opnå det, vi nu engang beslutter os for, vi gerne vil.

Ovenstående er blot nogle af de filosofisk interessante følger af forestillingen om Antropocæn, og jeg vil nu gå videre til afslutningsvist at introducere til Timothy Mortons begreb om 'hyperobjekter'. Disse er det nemlig afgørende for os at besinde os på, såfremt vi ønsker os at etablere et ontologisk ordentligt grundlag, hvorpå vi kan bygge videre på de centrale følger af begrebet om Antropocæn.

DEN MØRKE ØKOLOGIS HYPEROBJEKTER

Morton går i sin udlægning af hyperobjekter videre med Harmans filosofiske udlægning af OOO. F.eks. er Harmans forestilling om, at alle objekter både rummer og er indeholdt i andre objekter central for Mortons udvikling af sit begreb om hyperobjekter. Kort fortalt er 'hyperobjekter' Mortons betegnelse for en særlig form for objekter, som han tilskriver fem grundlæggende kvaliteter, nemlig 1) viskositet, 2) nonlokalitet, 3) tidslig bølge, 4) fasering og 5) interobjektivitet. Jeg vil ikke gennemgå alle fem kvaliteter, men nøjes med at udlægge viskositet og nonlokalitet.

Helt overordnet er hyperobjekter karakteriseret ved, at de er "massively distributed in time and space relative to humans." (Morton 2013:1) Eksempler på hyperobjekter er legio. F.eks. tæller både global opvarmning og verdenshavenes plasticsupper blandt samtidens nemmest identificerbare hyperobjekter. Det der kvalificerer disse objekter som lige netop hyperobjekter er, at de bl.a. overskrider menneskers rumlige såvel som tidslige udstrækning og hastighed, og at de således ikke som sådan er til at møde. Global opvarmnings 'nonlokalitet' viser sig ved, at vi i vores omgang med verden kun møder symptomer på global opvarmning, men uden nogensinde at stå ansigt til ansigt med den globale opvarmning selv. Global opvarmnings nonlokalitet indebærer således, at global opvarmning *er* her, uden dog at være *her*. Vi erfarer, at stormene bliver mere og mere voldsomme, under forudsætning af, at vi foretager systematiske langtidstudier af vejrets historiske udvikling, men erfarer aldrig direkte, at udviklingen som sådan finder sted. Vi kan derfor se, at global opvarmning, hvad angår både rum og tid, ikke er til at møde for noget enkelt menneske, men kun lader sig ane og forstå ved at foretage systematiske videnskabelige observationer og drage de logiske konklusioner af disses samlede tendens.

For Morton er det desuden vigtigt at understrege, hvordan det er selve hyperobjekternes realitet, der fremkalder vores tankemæssige opmærksomhed, og ikke vores særligt tidssvarende og politisk korrekte økologiske orienteringsmåde, der får os til at tænke i hyperobjektive baner. Som han selv formulerer det:

Hyperobjects compel us to think ecologically, and not the other way around. It's not as if some abstract environmental system made us think like this; rather, plutonium, global warming, pollution, and so on, gave rise to ecological thinking. To think otherwise is to confuse the map with the territory. (Morton 2013:48)

I og med at ovenstående citat italesætter forholdet mellem hyperobjekternes væren og vores erkendelsesmæssige møde med dem, på en sådan måde, at det altså er hyperobjekternes konkrete, uimodsigelige virkelighed, der får os til at beskæftige os med dem, og ikke den anden vej rundt, har vi fået et godt udgangspunkt for at forklare, hvad Morton forstår ved hyperobjekternes såkaldte 'viskositet'.

Viskositet er et fremmedord for 'tyktflydende' og 'klæbrigt', og betegner i filosofisk sammenhæng det forhold, at hyperobjekter som f.eks. global opvarmning klæber til alverdens lokale forhold. F.eks. klæber global opvarmning til situationen ved tankstationen, hvor en tilfældig bilist fylder benzin på sin bil. F.eks. klæber global opvarmning til folkekøkkenet i storbyen, hvor man efter spisning sorterer sit affald og hjælper med at vaske bestikket op. F.eks. klæber global opvarmning til den politiske samtale i offentligheden, når snakken falder på emner som industrialiseret landbrug og danskernes madvaner. Pointen er, at de objekter, som udmærker sig som hyperobjekter, ikke er til at komme udenom i en række konkrete og lokalt forankrede forhold, og dette opdager vi, så snart vi sammen går på opdagelse i virkeligheden. Enten ved samtalen og den fælles tænkningens hjælp eller ad videnskabelig, empirisk vej. Og det er når vi individuelt såvel som kollektivt giver os i kast med at afdække på hvilke måder, vi på et helt grundlæggende plan er flettet ind i den virkelighedsmæssige opretholdelse og fortsatte tilvejebringelse af f.eks. verdenshavens mikroplast og dette hyperobjektive forholds destruktive følger, at vi på en umærkelig måde allerede er begyndt at bedrive det, som Morton kalder for 'mørk økologi'.

Mørk økologi handler om at forfølge konsekvenserne af erkendelsen af, at vi selv er implicerede i de dystre forhold, som vi aner har indfundet sig 'derude'. Når den økologiske tænkning afslører, at den negative udvikling, vi bevidner, i virkeligheden (også) stammer fra os selv, formørkes det menneskelige sind og vi både forskrækkes og skammer os. Det erkendelsesmæssige arbejde med at blotlægge vores eget engagement i den store accelerations konsekvenser indebærer på denne måde en naturens 'horror', som vi må stå igennem og lære at leve med såfremt vi ikke (fortsat) vil finde os i den objektive fordækthed, som præger samtidens diskussion om Jordens funktionelle systemers tilstand. Et andet væsentligt træk ved den særligt 'mørke' økologi er, at den som sit udgangspunkt tager det faktum, at katastrofen allerede har fundet sted. Mørk økologi antager således form af en filosofisk forsoningsøvelse med de på forskellige måder beklagelige forhold, vi bl.a. selv har været med til at frembringe. At hyperobjektet global opvarmning har indfundet sig er med andre ord et faktum, som vi nu skal lære at leve med og konstruktivt forholde os til. Også denne konstaterings monologiske råhed bidrager til at kvalificere Mortons økologiske tænkning som mørk og dunkel. (Morton 2010:16-17)

KONKLUSION

Både SR helt overordnet og OOO mere specifikt tilbyder os nye muligheder for at forstå og håndtere Jorden i den antropocæne tidsalder samt vores, menneskenes, plads deri. Ved med Meillassoux at forholde os kritisk til de vidensformer, som byder os at forstå

virkelighedens mangfoldighed af objekter på det menneskelige subjekts præmisser, øger vi i det mindste sandsynligheden for, at vi kan blive opmærksomme på de sprækker af kontingens, som virkeligheden uvægerligt afstedkommer i menneskets forsøgsvist hermetisk lukkede kulturelle livsverdens ellers funklende inderside. Ved med Harman og Morton at orientere os efter objekternes allestedsnærværende dynamikker samt hyperobjekternes dominans i en tid præget af objektivitet af overmenneskelige dimensioner og kvaliteter (f.eks. plasticsupperne i verdenshavene og tjæresandet i Canada), fremmer vi mulighederne for, at vi på et mere konkret plan kan blive klar over, hvordan vores menneskelige karikaturer af vores objektive omverden fører til potentielt uønskede objekters fødsel og fremkomst.

Det skal blive spændende at følge udviklingen indenfor de kommende års humanistiske såvel som samfundsvidenskabelige forskning i forhold vedrørende menneskets plads i verden, da det allerede på nuværende tidspunkt er kommet til at stå klart, at både Meillassoux, Harmans og Mortons respektive arbejder rummer et væld af muligheder for reorientering af vores forståelse af vores egen plads i verden. Med deres filosofisk sofistikerede begreber om kontingens, objekter og hyperobjekter er der gode chancer for, at de vil få indflydelse på både indholdet i og formen på nye og interessante forskningsprojekter i årene, der kommer. På hvilke konkrete måder SR og OOO viser sig at udmærke sig som den antropocæne tidsalders metafysik lader således endnu vente på sig, men at de begge er og bliver uomgængelige filosofiske projekter forekommer allerede på nuværende tidspunkt at være et faktum, som ikke er til at komme udenom. Der er således ikke andet tilbage at sige end: 'Velkommen i det store udenfor!'

REFERENSER

- Bogost, I. (2012). *Alien Phenomenology. Or what it's like to be a thing*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Hallward, P. (2011). Anything is Possible. A reading Quentin Meillassoux's After Finitude. I Harman, G., Srnicek, N. & Bryant, L. (red.) *The Speculative Turn. Continental materialism and realism*. Melbourne: re.press
- Harman, G. (2011a). *The Quadruple Object*. Winchester: Zero Books
- Harman, G. (2011b). *Quentin Meillassoux. Philosophy in the Making*. Edinburgh: Edinburgh University Press
- Harman, G. (2013). *Bells and Whistles*. Winchester: Zero Books
- Harman, G. (2016). *Immaterialism*. Malden, MA: Polity Press
- Hauberg-Lund, Martin (2016). The Nature of Freedom. On the Ethical Potential of the Knowledge of the Non-human Origin of Human Being. I *Res Cogitans* 11 (1)
- Hegel, G.W.F. (2007). *Retsfilosofien*. København: Det lille forlag.
- Leibniz, G.W. (2000). Monadologien. I Hartnack, J. & Sløck, J. (red.) *De store tænkere (Leibniz)*. TRYCKORT: Rosinante
- Meillassoux, Q. (2009). *After Finitude. An Essay on the Necessity of Contingency*. London: Continuum

Morton, T. (2011). Here Comes Everything. The Promise of Object-Oriented Ontology. *Qui Parle: Critical Humanities and Social Sciences* 19 (2)

Morton, T. (2010). *The Ecological Thought*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press

Morton, T. (2013). *Hyperobjects. Philosophy and ecology after the end of the world*. Minneapolis: University of Minnesota Press

The Nightmare Before Christmas (1993) [film]. Instruktør Tim Burton. Touchstone Pictures

Steffen, W., Crutzen, P. & McNeill, J.R. (2007). The Anthropocene. Are Humans Now Overwhelming the Great Forces of Nature? *AMBIO* 36 (8)

Steffen, W. et al. (2015). The Trajectory of the Anthropocene. The Great Acceleration. *The Anthropocene Review* 2 (1)

BILLEMATERIALE

Fotografi på sida 43 av Michael Gaida, Pixabay